

Studenter uden uddannelse efter gymnasiet

Denne rapport handler om de studenter, der efter deres studentereksamen ikke får en erhvervs-kompetencegivende uddannelse, dvs. enten en videregående uddannelse eller en erhvervsud-dannelse. Undersøgelsen omfatter hele studenterårgangen fra 2009.

Rapportens relevans og målgruppe

De gymnasiale uddannelser er ikke erhvervskompetencegivende, men sigter i stedet mod, at stu-denterne efterfølgende tager en videregående uddannelse. Det er derfor et formål med uddan-nelserne at forberede studenterne til dette. Det betyder, at der ligger en klar forventning til de unge om at bruge deres studentereksamen som adgangsbillet til videregående uddannelse.

Det vækker derfor opsigt, når en del af studenterne ikke går videre med en uddannelse efter gymnasiet. Af den samlede studenterårgang fra 2009 drejede det sig om knap 9 %, der fem år efter studentereksamen ikke havde gennemført eller var i gang med enten en videregående ud-dannelse eller en erhvervsuddannelse.

I den offentlige debat bliver der argumenteret for, at samfundet går glip af den værdi, som en uddannelse ville have givet. Desuden løber studenterne selv en risiko for at få en udsat position på arbejdsmarkedet.

Denne undersøgelse har til formål at bidrage til at kvalificere den tilbagevendende debat om, hvorfor en del studenter ikke går videre i uddannelsessystemet, ved at nuancere billedet af disse studenter. Både ved at undersøge, hvad der karakteriserer dem som gruppe, og ved at gå i dyb-den med deres erfaringer og tanker med hensyn til uddannelsesvalg og vejledning, hvilken situa-tion de er i på arbejdsmarkedet, og hvad deres motivation er for uddannelse i fremtiden.

Rapporten henvender sig til beslutningstagere og praktikere på de gymnasiale og videregående uddannelsesområder samt vejledere, der møder studenterne uden videre uddannelse.

En sammensat gruppe med visse gennemgående træk

Undersøgelsen viser, at studenterne uden uddannelse efter gymnasiet udgør en sammensat gruppe, som favner fx selvstændigt erhvervsdrivende, personer i ledende stillinger i fx detailhand-len, lønmodtagere som fx butiks- eller fabriksansatte, personer, der er på højskole, sygemeldte og mødre på barsel. De repræsenterer derfor også meget forskellige historier og bevæggrunde for ikke at have taget en uddannelse, ligesom deres oplevelse af deres situation i dag og deres præ-ferencer med hensyn til uddannelse i fremtiden er forskellige.

Mangfoldigheden er altså stor. På tværs af forskelligheden kan vi dog identificere nogle gennem-gående træk, som gør det muligt at tegne et billede af gruppen som helhed.

Der er en overrepræsentation af mænd blandt studenterne, og den største gruppe af studenter uden en erhvervskompetencegivende uddannelse finder vi i Region Hovedstaden. Der er også fle-re hf'ere og studenter fra hhx, mens der er færre, der har taget stx og htx, når vi sammenligner med de studenter, der er gået videre i uddannelsessystemet.

Flertallet er i beskæftigelse og halvdelen har forsøgt at tage en uddannelse

I dag er hovedparten (79 %) af studenterne uden uddannelse efter gymnasiet i beskæftigelse, fordelt på 68 %, som er lønmodtagere, og 11 %, som er selvstændige eller freelancere.

Også når vi i registeranalysen ser på studenternes forløb de første fire år efter deres studentereksamen i 2009, er der en relativt stor gruppe (43 %), som har været i beskæftigelse i samtlige af årene 2010-2013. Samtidig har ca. halvdelen forsøgt at gå i gang med en uddannelse, som de har afbrudt uden at fuldføre.

Hertil kommer, at nogle af de studenter, som optræder i registrene som personer uden anden uddannelse end gymnasiet, i spørgeskemaundersøgelsen svarer, at de har taget en uddannelse. Det er både studenter, der har taget en uddannelse, siden sidste opdatering af registrene, men også studenter, der har taget en uddannelse uden for det ordinære uddannelsessystem som fx en uddannelse i udlandet eller en uddannelse i en privat virksomhed.

En mere udsat position på arbejdsmarkedet

De fleste studenter vurderer deres situation på arbejdsmarkedet positivt. Flertallet oplever, at de har gode muligheder for både faglig udvikling, at øge deres indkomst og at finde et nyt job, hvis de skulle have lyst til det, og flertallet oplever ikke, at deres risiko for at blive ledig er stor.

En tredjedel af studenterne føler sig dog fastlåste i deres nuværende position på arbejdsmarkedet, og det gælder særligt de studenter, der har et ønske om at skifte branche. Det er fx studenter, der står i en situation, hvor de gerne vil finde et job i en anden branche ud fra et ønske om fx mere attraktive arbejdstider, men hvor manglen på uddannelse står i vejen.

I det hele taget svarer et flertal af studenterne, at de er enten helt eller overvejende enige i, at uddannelse på sigt vil gavne deres situation på arbejdsmarkedet. Dette, fordi de vurderer, at uddannelse vil stille dem mere sikkert og åbne døre til andre typer af jobs.

Nogle studenter udtrykker det på den måde, at det godt kan lade sig gøre at klare sig godt på arbejdsmarkedet uden en erhvervskompetencegivende uddannelse – hvis man vel at mærke er målrettet og villig til at yde en ekstra indsats på jobbet. Betragtet som helhed har studenterne imidlertid en lavere gennemsnitsindkomst fire år efter studentereksamen end de erhvervsuddannede, der blev færdig med deres uddannelse, samme år som studenterne gik ud af gymnasiet.

Samlet set har studenterne uden uddannelse efter gymnasiet således en mere udsat position på arbejdsmarkedet, end de ville have haft, hvis de havde taget en erhvervskompetencegivende uddannelse.

Glad for gymnasiet – men dårligere karakterer

Størstedelen af studenterne har været glade for at gå i gymnasiet og ville i dag stadig vælge gymnasiet efter grundskolen. Studenterne fortæller, at gymnasiet har givet dem et udbytte, som de kan bruge i dag. Det drejer sig både om personlig dannelse og om modenhed, et stærkt netværk og den sikkerhed, der ligger i, at en gymnasial uddannelse er god at have på cv'et. Men også om specifikke kompetencer som fx sprogkundskaber og matematisk forståelse og, for studenter med baggrund i hhx, færdigheder inden for afsætning og virksomhedsøkonomi. Det at have gennemført en gymnasial uddannelse har altså givet dem nogle generelle kompetencer, som de har glæde af på arbejdsmarkedet.

Studenterne har imidlertid ikke lige så gode karakterer med sig fra gymnasiet som de studenter, der tager en uddannelse efterfølgende. Faktisk er deres karaktergennemsnit i gennemsnit mere end et karakterpoint lavere. Det betyder, at deres valgmuligheder med hensyn til videregående uddannelse er mere begrænsede.

Hellere arbejde end at sidde på en skolebænk

84 % af studenterne havde, dengang de blev studenter, enten i nogen eller i høj grad planer om på et tidspunkt at tage en uddannelse. Samtidig er studenterne meget bevidste om, at der fra samfundets og omgivelsernes side er en forventning om, at de skal tage en uddannelse.

De studenter, der har prøvet at gå i gang med en uddannelse uden at gennemføre den, har været mere tilbøjelige til at gå i gang med enten en kort videregående uddannelse eller en erhvervsuddannelse end de studenter, der har gennemført en uddannelse eller i 2014 var i gang med en. I de fleste tilfælde er valget dog faldet på enten en bacheloruddannelse eller en mellemlang videregående uddannelse.

At studenterne ikke har fået en uddannelse efter gymnasiet, skyldes forskellige forhold og begivenheder, der har haft betydning for den enkelte. For nogle har tilfældigheder spillet en stor rolle, fx fordi de har fået et job, hvor der har vist sig nogle muligheder for karriereudvikling, som har trængt uddannelsesplanerne i baggrunden. Andre har fra starten gået efter noget bestemt, fx haft et mål om at blive selvstændige eller at arbejde med et bestemt område, som ikke har forudsat en uddannelse.

Det har også spillet ind for mange, at de har været trætte af at gå i skole og har haft mere lyst til at arbejde end til at være studerende. En del studenter fortæller om sig selv, at de ikke er så "boglige" og trives bedre med at arbejde og gøre noget praktisk end med at studere. Nogle studenter oplever endvidere, at deres erfaringer fra arbejdsmarkedet har lært dem lige så meget eller mere, end en uddannelse ville have kunnet. Det tyder på, at der i denne gruppe er en del, der i højere grad motiveres af at lære gennem de erfaringer, som de kan gøre på en arbejdsplads, end ved at gå i skole eller være studerende.

De studenter, der har prøvet at starte på en uddannelse, begrundes især deres afbrydelse af uddannelsen med, at uddannelsens faglige indhold ikke passede til deres interesser. Det handler fx om, at de havde svært ved at se, hvad de skulle bruge det, de lærte på studiet, til, eller fandt ud af, at de ikke ville trives med de jobs, der ventede. Også personlige forhold har spillet ind for en del studenter, fx fordi de har kæmpet med sygdom eller andre private udfordringer. Men derudover har skoletræthed også haft betydning.

Har savnet relevant vejledning

En del studenter har været i tvivl om, hvilken uddannelse de skulle tage, og hvilken vej de havde lyst til at gå med hensyn til fremtidig beskæftigelse. Samtidig svarer ca. halvdelen, at de har haft brug for mere vejledning om valg af uddannelse, end de har fået. Dette handler især om, at studenterne ikke har oplevet den vejledning, de husker at have fået, som relevant i forhold til deres behov.

Fra gymnasiet husker studenterne især større kollektive arrangementer som uddannelsesmesser. De efterlyser i stedet mere personlig vejledning, der tager hele deres situation i betragtning, og som fokuserer mere på karrierevalg og valg af livsform end på valg af uddannelse i snæver forstand.

Motiveret for uddannelse – men der er barrierer

63 % af studenterne har lyst til at begynde på en uddannelse inden for de næste tre år. Studenternes motivation er dog forskellig alt efter deres beskæftigelsesmæssige status. Lysten er størst hos studenter, der er ledige eller sygemeldte og studenter, der er lønmodtagere, og mindst hos selvstændige og freelancere. Det er især de studenter, der oplever, at uddannelse vil forbedre deres muligheder på arbejdsmarkedet, og de studenter, der gerne vil skifte branche, som er motiverede for at starte på en uddannelse.

Ud af dem, der gerne vil have en uddannelse, ønsker 35 % at starte på en mellemlang videregående uddannelse, mens hhv. 16 % og 14 % har en erhvervsuddannelse og en kort videregående uddannelse i tankerne.

Studenterne ser dog nogle barrierer for, at det kan lade sig gøre. Det drejer sig især om ikke at leve op til adgangskravene på de uddannelser, de er interesserede i, og om, at det vil være økonomisk svært for dem at være under uddannelse. Derudover efterlyser de en højere grad af fleksibilitet i uddannelsernes tilrettelæggelse, fx med hensyn til at studere på deltid og beholde deres job ved siden af. Endelig oplever nogle studenter en række personlige udfordringer forbundet med det at tage en uddannelse, som bl.a. knytter an til sygdom eller psykisk sårbarhed.

Vi hører også, at der kan ligge en udfordring i at finde en uddannelse, der tilgodeser de erfaringer, som studenterne har gjort på arbejdsmarkedet. Nogle af de interviewede sætter således spørgsmålstegn ved, om det at uddanne sig videre kan give dem kompetencer, som de ikke allerede har tilegnet sig på arbejdsmarkedet.

Om datagrundlaget

Undersøgelsen bygger på data fra tre forskellige datakilder: registerdata fra Danmarks Statistik, en spørgeskemaundersøgelse og 19 kvalitative interview med studenter uden uddannelse efter gymnasiet. Med registeranalysen belyser vi bredden i studenternes personlige karakteristika og forløb, mens spørgeskemaundersøgelsen bidrager med en kvantificering af en række forhold, som ikke kan belyses via registerdata, herunder studenternes motivation for uddannelse. Endelig går de kvalitative interview i dybden med studenternes egne fortællinger.